

Iwona Chomiak-Orsa, Andrzej Greńczuk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mails: iwona.chomiak@ue.wroc.pl; andrzej.grenczuk@gmail.com

KIERUNKI ZASTOSOWANIA ICT W KOMUNIKACJI POMIĘDZY UCZESTNIKAMI POSTĘPOWAŃ SĄDOWYCH

DIRECTIONS OF ICT USE IN COMMUNICATION BETWEEN PARTICIPANTS OF JUDICIAL PROCEEDINGS

DOI: 10.15611/ie.2017.4.03

JEL Classification: B83, K19, M15

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest analiza obecnych regulacji prawnych w zakresie wykorzystania technologii komunikacyjno-informacyjnych (ICT) w realizacji procedur postępowań sądowych. Ze względu na unormowania prawne, które definiują zarówno podmioty procedury, jak i zakres komunikacji między stronami postępowań sądowych, wdrażanie rozwiązań z zakresu ICT w tym obszarze jest bardzo specyficzne i ograniczone wieloma względami ustawodawczymi. Obecnie możliwość implementowania narzędzi komunikacji na odległość nie jest w pełni wykorzystywana ze względu na brak umocowania ich w przepisach prawnych, jak również samo podejście zainteresowanych. Autorzy prezentują postulaty *de lege ferenda* w zakresie zastosowania elektronicznych pism procesowych w postępowaniu egzekucyjnym, w tym również istniejące systemy komputerowe wspomagające prace sądów i komorników. Artykuł ma charakter przeglądowy. Zaprezentowane zostały w nim badania literaturowe, jak również przykłady rozwiązań aplikacyjnych.

Słowa kluczowe: postępowanie sądowe, postępowanie egzekucyjne, ICT, systemy informatyczne.

Summary: The purpose of this article is to analyze current legal regulations in the field of the use of communication and information technologies (ICT) in the implementation of court proceedings. Due to legal regulations that define both the subjects of procedures and the scope of communication between parties to court proceedings, the implementation of ICT solutions in this area is very specific and limited by many legislative reasons. Currently, the possibility of implementing distance communication tools is not fully used due to the lack of their legal provisions, as well as the approach of the interested parties. The authors present *de lege ferenda* postulates regarding the use of electronic pleadings in enforcement proceedings, including existing computer systems supporting the work of courts and bailiffs. The article is a review in which literature research as well as examples of application solutions have been presented.

Keywords: court proceedings, enforcement proceedings, ICT, information systems.

1. Wstęp

Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) staje się koniecznością. Potrzeba wykorzystywania ICT w różnych formach komunikacji na odległość, np. w realizacji procedur administracyjnych i sądowych, zaczyna być również dostrzegana przez ustawodawcę. To przyczynia się do podejmowania działań w kierunku większej digitalizacji procedur sądowych oraz zwiększenia zastosowania technologii umożliwiających komunikację zdalną. Niestety, wiele z form komunikacji dostępnych na rynku technologii nie jest obecnie możliwe do zaimplementowania w procedurach sądowych. Wynika to nie tylko z czynników ustawodawczych, proceduralnych czy innych regulacji prawnych. Znaczną barierą jest negatywne podejście organów władzy wykonawczej, wynikające między innymi z braku zaufania do nowoczesnych rozwiązań technologicznych, które wynika niejednokrotnie z niskiego poziomu wiedzy technologicznej.

Mimo iż w obszarze rynkowej działalności przedsiębiorstw ICT jest wykorzystywana w coraz szerszym zakresie, a technologie zdalne zmieniły zasady funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw, w obszarze procedur związanych z działalnością sądownictwa w temacie informatyzacji ciągle można zrobić jeszcze wiele.

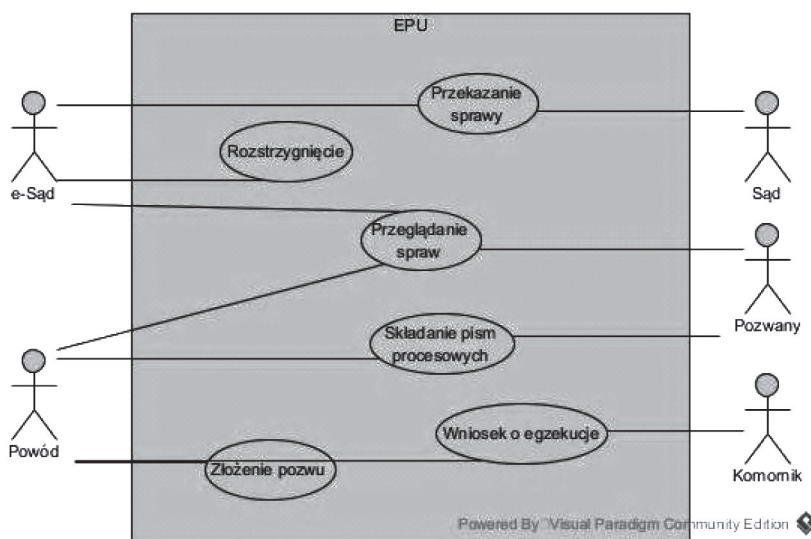
Celem artykułu jest zasygnalizowanie wybranych rozwiązań informatycznych stosowanych aktualnie w obszarze sądownictwa, a na tym tle omówienie koncepcji technologicznego wspomaganie procesów komunikacji między zidentyfikowanymi podmiotami postępowań sądowych.

W niniejszym artykule autorzy przedstawią obecne rozwiązania techniczne stosowane w działaniu organów władzy wykonawczej (sądów i komorników), jak również wskażą ciekawe ich zdaniem propozycje nowych rozwiązań. Warto wskazać, że w obszarze wymiaru sprawiedliwości jako innowacyjne nadal traktuje się zastosowanie technik informatycznych dla wspomaganie odrębnego trybu postępowania upominawczego, jakim jest elektroniczne postępowanie upominawcze (dalej: EPU), które zostało wdrożone w 2010 roku. Należy również nadmienić, iż działalność podmiotów, takich jak sądy i kancelarie komornicze, jest skomputeryzowana. Stanowi to dobre podłoże do podejmowania kolejnych działań w kierunku usieciowienia wymiarów sprawiedliwości poprzez kontynuowanie procesu informatyzacji w kierunku wirtualizacji procesów oraz zdalnego realizowania postępowań (szerzej: [Gołaczyński (red.)]). Jako kolejny przykład działań podejmowanych w tym kierunku należy wymienić również informatyzowanie takich rejestrów publicznych, jak: Krajowy Rejestr Sądowy [Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 roku...], Krajowy Rejestr Karny [Ustawa z dnia 24 maja 2000 r....], rejestr zastawów i zastaw rejestrowy [Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r....] czy Nowa Księga Wieczysta [Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r....]. Mimo jednak powyższych form oraz zakresu informatyzacji wybranych obszarów działalności sądownictwa wspomaganie technologiczne postępowań sądowych traktowanych jako procesy wykonawcze nadal jest w fazie wstępnych koncepcji oraz poszukiwania właściwych rozwiązań.

2. EPU jako przykład zastosowania ICT

Od 1 stycznia 2010 r. wprowadzono do polskiego porządku prawnego nowy tryb postępowania odrębnego – Elektroniczne Postępowanie Upominawcze [Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r....]. Regulacja prawna została zawarta w części pierwszej, tytule VII, dziale VIII Kodeksu Postępowania cywilnego [Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r....] (art. 505²⁸-art. 505³⁹ KPC). Było to zarówno rewolucyjne, jak i innowacyjne posunięcie ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości. Wprowadzenie tego trybu bazuje na regulacji postępowania upominawczego, przy czym postępowanie to prowadzi sędzia lub referendarz sądowy, a dane wytworzone w trakcie postępowania zapisuje się w dedykowanym systemie informatycznym. Ponadto w tym trybie rozpoznaje się sprawy, które nie budzą wątpliwości. Chodzi tu o stan faktyczny, np. nieopłacone faktury za usługi (np. telekomunikacyjne lub wywóz śmieci) lub niewywiązanie się z umowy, której przedmiot można wyrazić w pieniądzu (np. umowa pożyczki/kredytu).

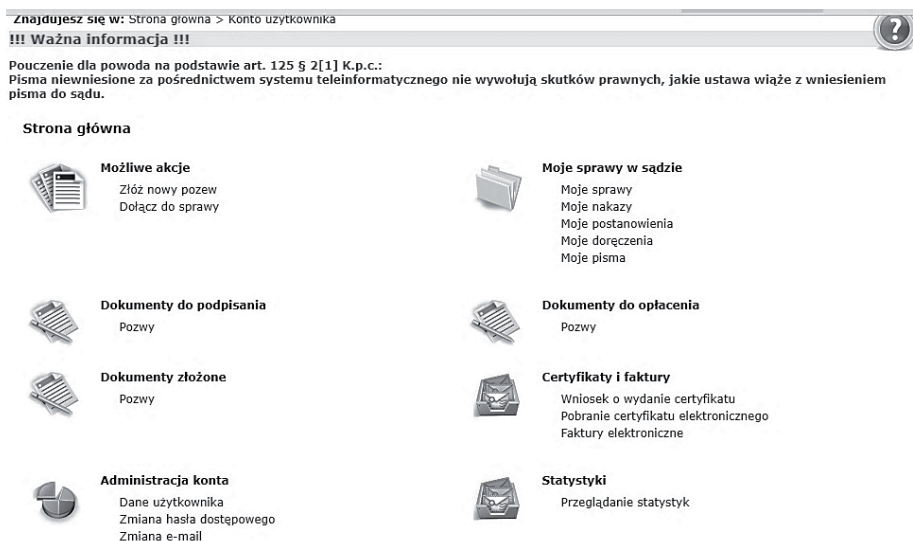
W literaturze z zakresu tworzenia systemów informatycznych podkreśla się, iż „skuteczność tworzenia systemu informatycznego jest ściśle uzależniona od umożliwienia jednoznacznej specyfikacji i dokumentacji wymagań (*requirements*) użytkowników wobec przyszłego systemu” [Wyrycza, Marcinkowski, Wyrzykowski 2005, s. 33]. Za pomocą diagramu przypadków użycia można wskazać podstawowe przypadki użycia EPU, jakie są uprawnienia użytkowników (aktorów) i zależności między nimi. Na bazie przeprowadzonych analiz literatury i przepisów prawnych można wskazać przypadki użycia zaprezentowane na rys. 1.

Rys. 1. Diagram podstawowych przypadków użycia systemu EPU

Źródło: opracowanie własne.

Aby móc korzystać z systemu informatycznego EPU, należy założyć konto na stronie portalu EPU pod adresem: <https://e-sad.gov.pl> i wypełnić stosowny formularz. Do wyboru mamy 3 rodzaje kont: konto podstawowe (przeznaczone dla zwykłego uczestnika postępowania sądowego), konto komornika i konto pracownika sądu. W przypadku konta podstawowego mamy możliwość dookreślenia jego rodzaju poprzez wskazanie, czy konto ma mieć profil podstawowy, profil powoda masowego czy profil pełnomocnika zawodowego. Po utworzeniu konta i dokonaniu jego rejestracji można za jego pomocą składać nowe pozwy lub przeglądać sprawy, w których jesteśmy stroną. Możliwości systemu EPU zostały przedstawione na rys. 2.

Rys. 2. Widok z konta podstawowego w systemie EPU

Źródło: opracowanie własne.

Innowacyjnością tego trybu jest eliminacja papierowych akt sprawy, polegająca na tym, iż pozew wnosi się za pomocą systemu informacyjnego (tylko przez powoda). Odnosnie do wniesienia pisma za pomocą systemu informatycznego KPC stanowi, iż data zapisania danych w systemie informatycznym jest równoznaczna z wniesieniem pisma w sposób tradycyjny (art. 505³¹ KPC). Należy również zauważyć, iż ustawodawca przewidział pomocnicze repozytorium w przypadku otrzymania papierowego pisma w sprawie. Pismo takie podlega digitalizacji, czyli przetworzeniu na postać cyfrową i zapisaniu w systemie informatycznym.

W przypadku gdy sędzia lub referendarz sądowy nie znajdują podstawy prawnej do rozpatrzenia sprawy w trybie EPU (np. istnieje wątpliwość co do powołanych dowodów lub inne), sprawę taką przekazuje do sądu właściwości ogólnej. Przekazanie takiej sprawy odbywa się za pośrednictwem systemu EPU. Sąd, do którego sprawa została przekazana, zostaje powiadomiony, iż w systemie ma nową sprawę. Na-

stępnie, po zalogowaniu się uprawnionego pracownika, następuje potwierdzenie doręczenia sprawy (które zostaje zapisane w systemie informatycznym) i sąd właściwości ogólnej tworzy akta sprawy po swojej stronie.

W przypadku wniesienia pozwu konieczne jest dokonanie stosownej opłaty, zgodnie z przepisami prawa. W postępowaniu prowadzonym w trybie EPU w momencie wnoszenia pozwu system obsługuje również płatności internetowe¹. Kiedy operator płatności otrzyma opłatę sądową (w postaci przelewu), generuje informację o opłaceniu pozwu. Wówczas pozew jest wniesiony i nie będzie obciążony brakami formalnymi².

3. Pozyskanie informacji w postępowaniu egzekucyjnym

Podstawą wszczęcia postępowania egzekucyjnego jest tytuł wykonawczy (art. 776 KPC), czyli tytuł egzekucyjny (art. 777 KPC) zaopatrzony w klauzulę wykonalności. Tytuł wykonawczy ma wierzyciel, na rzecz którego komornik ma przeprowadzić egzekucję celem odzyskania zasądzonej wierzytelności. Podstawą wszczęcia postępowania egzekucyjnego jest złożenie u komornika wniosku o wszczęcie postępowania wraz z oryginałem tytułu wykonawczego³, który to komornik następnie zakłada akta sprawy i przystępuje do czynności przewidzianych w KPC oraz ustawie o komornikach sądowych i egzekucji [Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r....] (dalej: uksie).

We wniosku o wszczęcie egzekucji (art. 796, art. 797 KPC) wierzyciel wskazuje, jakie czynności komornik ma podjąć, jak również dodatkowe informacje o dłużniku (jeżeli takowe ma). Złożenie wniosku odbywa się na dwa sposoby:

- 1) tradycyjnie w wersji papierowej,
- 2) jeżeli sprawa toczyła się w trybie EPU, wówczas za pomocą systemu informatycznego obsługującego EPU.

W przypadku niewskazania żadnych składników majątkowych dłużnika komornik uprawniony jest do wystąpienia do różnych organów, urzędów i osób (w jakimś stopniu mogących być powiązanych z dłużnikiem) o udzielenie informacji na jego temat (art. 2 ust. 5 uksie). Ponieważ informatyzacja w postępowaniu egzekucyjnym jest dokonywana, niektóre informacje, jak: zajęcie rachunku bankowego, sprawdzenie ksiąg wieczystych, sprawdzenie ewidencji pojazdów czy sprawdzenie danych identyfikacyjnych⁴, komornicy są w stanie zweryfikować zdalnie. System informatyczny, za pomocą którego komornik dokonuje czynności, ma zaimplementowane odpowiednie połączenia do odpowiednich baz danych.

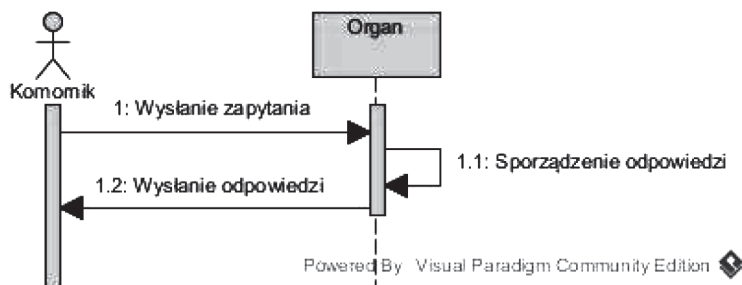
¹ Identyczna funkcjonalność jak w sklepach internetowych.

² Więcej informacji na stronie <https://www.e-sad.gov.pl>.

³ Jeżeli tytuł wykonawczy pochodzi z EPU, wówczas nie ma potrzeby załączać go, ponieważ w systemie informatycznym EPU zostanie on logicznie połączony.

⁴ Chodzi tutaj o uzyskanie informacji o numerze PESEL, adresach zameldowania (stałego lub czasowego).

W pozostałym zakresie komornik występuje do takich organów, jak urząd skarbowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, składając zapytanie w formie papierowej (rys. 3).

Rys. 3. Przepływ informacji z wykorzystaniem diagramu sekwencji

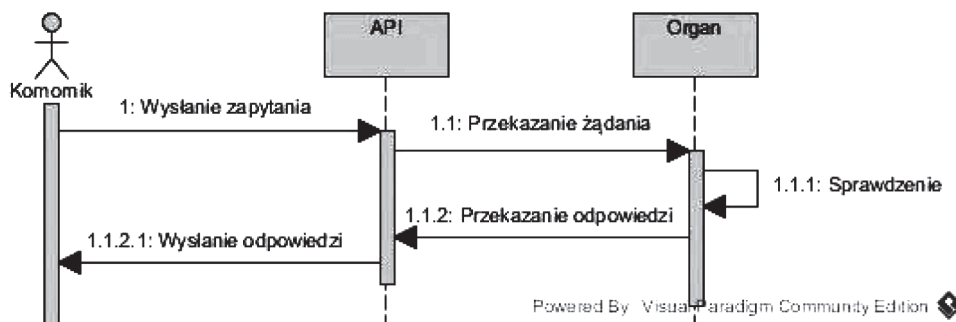
Źródło: opracowanie własne.

Komornik występuje z żądaniem udzielenia informacji, organ (podmiot) zaś, do którego wystąpił, sprawdza w swoich zbiorach, czy ma informacje na temat dłużnika, i sporządza nań odpowiedź. W tym przypadku ważny jest czas przeznaczony na doreczenie zapytania, sporządzenie odpowiedzi i jej odesłanie. Czas ten może sięgać nawet 2-3 tygodni. W tym okresie, do czasu uzyskania odpowiedzi, komornik wstrzymuje się z dalszymi czynnościami.

Zinformatyzowanie urzędu skarbowego i/lub Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (lub nawet pozostałych podmiotów) znacznie by przyśpieszyło pozyskanie informacji o dłużniku. W przypadku, gdy dostęp do takiego systemu byłby możliwy, wówczas w procesie komunikacji można by wykorzystać API (*Application Programming Interface* – interfejs programowania aplikacji), który pełniłby funkcję pośrednika. Komunikacja mogłaby się wtedy odbywać w sposób synchroniczny lub asynchroniczny. Bardziej wydajna, ze względu na wymianę informacji, będzie komunikacja synchroniczna, pozwalająca w zainicjowanej sesji pobrać informacje o dłużniku – na żądanie, lub asynchroniczna, czyli odpowiedź będzie wysłana później, niż została zainicjowana. Komunikacja z wykorzystaniem API, mogłaby wyglądać w sposób przedstawiony na rys. 4.

Informacje, o jakie może wnioskować komornik, dotyczą rachunków bankowych, świadczeń uzyskiwanych z ZUS lub pracodawcy, opłacania składek, czynności rozporządzenia majątkiem (od każdej należy opłacić podatek od czynności cywilnoprawnych). Ma to służyć sprawdzeniu, czy dłużnik nie wyzbywa się majątku celem pokrzywdzenia wierzyciela. W przypadku pozyskania takich informacji, jak numer rachunku bankowego, wskazanie pracodawcy, o pojazdach lub nieruchomościach, komornik przystępuje do czynności zajęcia wskazanej wierzytelności.

Również ustawa o informatyzacji [Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r....] w art. 15 przewiduje możliwość udostępniania danych zawartych w rejestrze publicznym prowadzonym przez podmiot innym podmiotom publicznym albo podmiotowi niebędą-

Rys. 4. Przepływ informacji z wykorzystaniem API

Źródło: opracowanie własne.

cemu podmiotem publicznym nieodpłatnie, w zakresie niezbędnym do realizacji zadań (zadania) publicznych. Dane te powinny być udostępniane za pomocą środków komunikacji elektronicznej⁵, w tym poczty elektronicznej. Nie stanowi przeszkody, aby dostęp i udostępnianie danych odbyło się za pośrednictwem właściwego systemu informatycznego, w tym za pomocą API.

Warto również wskazać, iż zebrane w ten sposób informacje powinny być w odpowiedni sposób zinterpretowane⁶ celem wydobycia wiedzy o sytuacji majątkowej dłużnika. Dopiero odpowiednio wydobyta wiedza może być w pewnym stopniu wykorzystana do przewidzenia, czy postępowanie egzekucyjne zakończy się powodzeniem czy też nie.

4. Komunikacja stron z komornikiem

W postępowaniu egzekucyjnym jedyną formą komunikacji z komornikiem w dalszym ciągu pozostaje forma papierowa. Wykorzystanie jakichkolwiek form komunikacji elektronicznej jest niedopuszczalne ze względu na brak regulacji prawnej. Jedynym wyjątkiem jest złożenie wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego, jeżeli tytuł wykonawczy pochodzi z EPU. Z praktyki współautora niniejszego artykułu wynika, że czasami można było wysłać pismo o podjęciu czynności, posługując się faksem lub złożyć je telefonicznie do komornika, pod warunkiem iż oryginał pisma zostanie doręczony do kancelarii. Natomiast zdecydowana większość komorników nie dopuszczała takiej formy.

Z prawnego punktu widzenia elektroniczne pisma procesowe są niedopuszczalne w postępowaniu egzekucyjnym. Zgodnie z treścią art. 760 §1 KPC „Wnioski

⁵ Ustawa rozumie przez środek komunikacji elektronicznej (art. 3 ust. 4) – „środki komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt 5 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. z 2016 r. poz. 1030 i 1579)”.

⁶ Warto tu wskazać koncepcję systemu Centralnej Informacji o Postępowaniach Sądowych i Egzekucyjnych [Chomiak-Orsa, Gręnczuk 2017].

i oświadczenia w postępowaniu egzekucyjnym składa się na piśmie albo ustnie do protokołu. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, wnioski i oświadczenia składa się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego”. Dopuszczalne jest złożenie tylko wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, pochodzącego z EPU. W związku z tym należałoby poszerzyć zakres możliwości stosowania elektronicznych pism procesowych, chociażby w sprawach, które uprzednio były prowadzone w EPU.

Informatyzacja w zakresie elektronicznych pism procesowych w postępowaniu egzekucyjnym powinna zmierzać w kierunku zwiększenia funkcjonalności systemu informatycznego. Wszystkie kancelarie komornicze mają skrzynki poczty elektronicznej, które mogłyby być wykorzystane w procesie komunikacji pomiędzy komornikiem a uczestnikiem. W takim przypadku należałoby ustalić reguły autentykacji i autoryzacji wysyłania korespondencji elektronicznej. W przypadku posiadania w bazie danych adresu poczty elektronicznej strony (a w razie braku należałoby dodać odpowiednią kolumnę) system dokonałby „konsumpcji” wiadomości, pod warunkiem posiadania w tytule numeru sygnatury sprawy. Wówczas wszelkie nowe rekordy pojawiające się w systemie generowałyby powiadomienie o pojawiających się wpisach w sprawie.

Innym kierunkiem może być umożliwienie stronom dostępu do akt sprawy za pomocą właściwego systemu dostępowego. Za jego pośrednictwem strony mogłyby na bieżąco monitorować przebieg postępowania egzekucyjnego, przy czym sam komornik mógłby być zwolniony z obowiązku informowania wierzyciela o podjętych czynnościach na bazie art. 763 KPC. Dostęp mógłby być możliwy na podstawie istniejącego konta w systemie EPU lub profilu zaufanego w usłudze ePUAP. W takim przypadku sprawy wyświetlane byłyby na podstawie numeru PESEL strony, którym komornik dysponuje w systemie informatycznym, a który jest częścią obowiązkową w usłudze ePUAP.

Kolejnym krokiem byłoby udostępnienie komornikom dostępu do wszystkich rejestrów publicznych. Taki dostęp umożliwiłby sprawdzenie, czy dłużnik jest pozbawiony określonych praw⁷ lub czy nie prowadzi działalności gospodarczej ani nie pełni funkcji zarządczej⁸ w spółkach kapitałowych⁹.

5. Zakończenie

Przeprowadzona analiza zastosowań ICT w postępowaniach sądowych miała na celu wskazanie, jak ICT wykorzystywane jest do usprawnienia działalności polskiego wymiaru sprawiedliwości. Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszego artykułu nie było możliwości pełnego przedstawienia zagadnienia.

⁷ Np. czy nie czerpie korzyści z autorskich praw majątkowych.

⁸ Prezes zarządu, członek zarządu, przewodniczący w innych organach przewidzianych w Kodeksie spółek handlowych.

⁹ Chodzi tu o spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością i spółkę akcyjną.

W wyniku zastosowania ICT powstają nowe systemy informatyczne, które nie zawsze muszą ze sobą współpracować. Warto podkreślić, iż systemy informatyczne wspomagające pracę sądów i komorników stanowią przykład systemów informatycznych, które od momentu ich utworzenia były wielokrotnie modyfikowane celem dostosowania ich do obecnych regulacji prawnych. Z tego względu autorzy podejmą odrębne aktywności celem ich analizy. Warto również wskazać, iż należałoby określić katalog źródeł informacji, z których można korzystać w trakcie postępowania egzekucyjnego, aby uzyskać wiedzę o stanie majątkowym dłużnika.

Autorzy podejmą dalsze prace związane z propozycją dalszej informatyzacji postępowania egzekucyjnego, w tym dalszego rozwoju systemu informatycznego wspomagającego pracę komorników.

Literatura

- Chomiak-Orsa I., Greńczuk A., 2017, *System Centralnej Informacji o Postępowaniach Sądowych i Egzekucji – zarys koncepcji*, Informatyka Ekonomiczna (w druku).
- Gołaczyński J. (red.), 2009, *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Wolters Kluwer.
- <https://www.currenda.pl>.
- <https://www.e-sad.gov.pl>.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1007 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1278 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego oraz innych aktów prawnych (Dz. U. nr 26, poz. 156).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jednolity Dz. U. z 2016, poz. 1822 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (tekst jednolity Dz. U. z 2017, poz. 570 ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 700).
- Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 678 ze zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1277 ze zm.).
- Wyrzycka S., Marcinkowski B., Wyrzykowski K., 2005, *Język UML 2.0 w modelowaniu systemów informatycznych*, Helion.